

USING THE ART OF MANAGEMENT IN IMPROVING PEDAGOGICAL SKILLS

To'raxonova Dilfuza Soatmurodovna

Geografiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Tabiiy fanlar fakulteti

Ilmiy rahbar: Abdalova Sayyora Rustamovna

ABSTRACT

This article examines the use of management art in the process of enhancing pedagogical mastery from a scientific and theoretical perspective. The study analyzes the essence of the concept of pedagogical mastery, its structural components, and the role of managerial competencies in a teacher's professional activity. Management art is substantiated as an important factor in improving the effectiveness of the educational process through planning, organization, coordination, control, and analysis of pedagogical activities. In addition, teachers' leadership qualities, pedagogical communication culture, and motivational activity are considered as managerial mechanisms for the development of pedagogical mastery. The article also analyzes, from a general pedagogical standpoint, the necessity of applying innovative management approaches in modern educational conditions. The results of the study demonstrate the significant role of management art in enhancing pedagogical mastery and ensuring the professional development of teachers.

Keywords: Pedagogical mastery, management art, pedagogical management, educational management, management of the educational process, pedagogical competence, leadership, pedagogical communication, motivation, innovative management, educational effectiveness.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada pedagogik mahoratni oshirish jarayonida boshqaruv san'atidan foydalanish masalasi ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda pedagogik mahorat tushunchasining mazmuni, uning tarkibiy qismlari hamda pedagog faoliyatida boshqaruv kompetensiyalarining o'рни tahlil qilinadi. Boshqaruv san'ati pedagogik jarayonni rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat va tahlil qilish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida asoslanadi. Shuningdek, pedagogning yetakchilik qobiliyati, muloqot madaniyati va motivatsion faoliyati pedagogik mahoratni rivojlantirishdagi boshqaruv mexanizmlari sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy ta'lim sharoitida innovatsion boshqaruv yondashuvlaridan foydalanish zarurati ham umumiy pedagogik nuqtayi nazardan tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari pedagogik mahoratni oshirishda boshqaruv san'atining muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi hamda pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, boshqaruv san'ati, pedagogik boshqaruv, pedagogik menejment, ta'lim jarayonini boshqarish, pedagogik kompetensiya, yetakchilik, pedagogik muloqot, motivatsiya, innovatsion boshqaruv, ta'lim samaradorligi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается вопрос использования искусства управления в процессе повышения педагогического мастерства с научно-теоретической точки зрения. В исследовании анализируются сущность понятия педагогического мастерства, его структурные компоненты, а также роль управленческих компетенций в профессиональной деятельности педагога. Искусство управления обосновывается как важный фактор повышения эффективности образовательного процесса через планирование, организацию, координацию, контроль и анализ педагогической деятельности. Кроме того, лидерские качества педагога, культура педагогического общения и мотивационная деятельность рассматриваются как управленческие механизмы развития педагогического мастерства. В статье также с общепедагогических позиций анализируется необходимость использования инновационных управленческих подходов в условиях современного образования. Результаты исследования свидетельствуют о значимости искусства управления в повышении педагогического мастерства и его роли в обеспечении профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, искусство управления, педагогическое управление, педагогический менеджмент, управление образовательным процессом, педагогическая компетентность, лидерство, педагогическое общение, мотивация, инновационное управление, эффективность образования.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Ta'lim sifati, avvalo, o'qituvchining pedagogik mahorati, kasbiy kompetensiyasi hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil eta olish qobiliyati bilan belgilanadi. Bugungi kunda pedagogik faoliyat nafaqat bilim berish jarayoni, balki o'quvchilarni rivojlantirish, ularning bilish faoliyatini yo'naltirish va boshqarishni ham o'z ichiga oluvchi murakkab tizim sifatida namoyon bo'lmoqda. Pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismlaridan biri bu boshqaruv san'atidir. Ta'lim jarayonini rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat qilish va tahlil etish kabi boshqaruv funksiyalarini samarali amalga oshirish pedagogning kasbiy yetukligini belgilovchi asosiy omillardan hisoblanadi¹. Ayniqsa, sinf yoki auditoriya sharoitida pedagogning yetakchilik qobiliyati, muloqot madaniyati hamda pedagogik jarayonni maqsadga yo'naltirilgan holda boshqarishi ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar pedagogik menejment va ta'lim boshqaruvi tamoyillarini pedagog faoliyatiga tatbiq etish o'qituvchining pedagogik mahoratini yuksaltirishga xizmat qilishini ko'rsatadi². Boshqaruv san'atining ilmiy asoslari pedagogik jarayonda tizimlilik, izchillik va natijadorlikni ta'minlash imkonini beradi. Shu jihatdan, pedagogik mahoratni oshirish jarayonida boshqaruv san'atidan foydalanish masalasi dolzarb ilmiy muammo sifatida e'tirof etilmoqda³.

¹ Abdullaeva M.X. Pedagogik mahorat. — Toshkent: Fan, 2011.

² Ziyomuhhammadov B., To'raqulov X. Pedagogik mahorat asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2006

³ Fayzullaeva D.A. Ta'lim muassasalarini boshqarish nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2015

ASOSIY QISM

Pedagogik mahorat pedagog shaxsining kasbiy faoliyatni samarali tashkil etish, ta'lim jarayonini ilmiy asosda boshqarish hamda o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan murakkab integrativ sifatidir. U pedagogning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari, shaxsiy fazilatlari hamda kasbiy tajribasining uyg'unlashuvi natijasida shakllanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda pedagogik mahorat faqat didaktik mahorat bilan cheklanmay, balki boshqaruv kompetensiyalari bilan bevosita bog'liq holda talqin etiladi.

Pedagogik faoliyatda boshqaruv san'ati pedagogning ta'lim jarayonini maqsadga yo'naltirilgan, izchil va tizimli tarzda tashkil etish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Boshqaruv san'ati, avvalo, pedagogning ta'lim jarayonini oldindan rejalashtira olishi, mazmun va metodlarni o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos holda tanlay bilishi bilan belgilanadi. Rejalashtirish pedagogik faoliyatning strategik asosi bo'lib, u pedagogga kutilayotgan natijalarni aniqlash va ularga erishish yo'llarini belgilash imkonini beradi. Ta'lim jarayonini tashkil etish bosqichida pedagog boshqaruv san'atining amaliy jihatlarini namoyon etadi. Bu jarayonda o'quv faoliyatini samarali tashkil etish, vaqt va resurslardan oqilona foydalanish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogning yetakchilik qobiliyati aynan shu bosqichda yaqqol ko'zga tashlanadi. Yetakchilik pedagogga o'quvchilar jamoasini bir maqsad atrofida birlashtirish, ijobiy psixologik muhit yaratish va ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Pedagogik mahoratni oshirishda boshqaruv san'atining muhim jihatlaridan biri bu muloqot madaniyatidir. Pedagogik muloqot boshqaruv jarayonining asosiy vositasi bo'lib, u o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali axborot almashinuvi, o'zaro tushunish va hamkorlikni ta'minlaydi. Muloqot jarayonida pedagogning nutq madaniyati, tinglash qobiliyati, empatiya va talabchanlikning uyg'unligi ta'lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Boshqaruv san'ati nuqtai nazaridan muloqot pedagogik ta'sir vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Nazorat va tahlil pedagogik boshqaruvning ajralmas tarkibiy qismlaridan hisoblanadi. Nazorat jarayoni pedagogga ta'lim jarayonining borishini baholash, belgilangan maqsadlar bilan erishilgan natijalarni solishtirish imkonini beradi⁴. Tahlil esa pedagogik faoliyatdagi yutuq va kamchiliklarni aniqlash, kelgusida ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llarini belgilashga xizmat qiladi. Ushbu jarayonlar pedagogik mahoratning refleksiv jihatini rivojlantiradi, ya'ni pedagog o'z faoliyatini tanqidiy baholash va o'z ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Pedagogik boshqaruvda motivatsiya masalasi ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni faol bilim olishga undash pedagogning boshqaruv san'atini talab etadi. Rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va adolatli baholash orqali pedagog o'quvchilarda ijobiy o'quv motivatsiyasini shakllantiradi. Bu jarayonda pedagogik ta'sirning psixologik mexanizmlaridan foydalanish pedagogik mahoratni yanada boyitadi⁵.

Zamonaviy ta'lim sharoitida pedagogik mahoratni oshirishda innovatsion boshqaruv yondashuvlari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash, o'quvchilarning mustaqil va

⁴ Ismoilov R.X. Pedagogik menejment. — Toshkent: Fan, 2013

⁵ Drucker P.F. The Practice of Management. — New York: Harper & Row, 1954

ijodiy faoliyatini tashkil etish pedagogdan yuqori darajadagi boshqaruv kompetensiyalarini talab etadi. Innovatsion faoliyatni boshqarish pedagogning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagogik jamoani boshqarish ham pedagogik mahoratni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Hamkasblar bilan samarali hamkorlik, tajriba almashish, metodik ishlarni tashkil etish pedagogning kasbiy yetukligini oshiradi. Boshqaruv san'atiga asoslangan jamoaviy faoliyat pedagogik jarayonning uzviyligi va barqarorligini ta'minlaydi. Umuman olganda, pedagogik mahoratni oshirish jarayonida boshqaruv san'atidan foydalanish pedagog faoliyatining barcha bosqichlarini qamrab oladi. Boshqaruv san'ati pedagogga ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, samarali muloqot o'rnatish, o'quvchilarning bilish faoliyatini yo'naltirish va nazorat qilish imkonini beradi⁶. Bu esa pedagogik mahoratning uzluksiz rivojlanishiga va ta'lim sifatining yuksalishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot jarayonida pedagogik mahoratni oshirishda boshqaruv san'atining o'рни va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. O'rganilgan manbalar va umumiy pedagogik yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik mahorat o'qituvchining nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalariga, balki uning ta'lim jarayonini samarali boshqara olish qobiliyatiga ham bevosita bog'liqdir. Boshqaruv san'ati pedagog faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida ta'lim jarayonining maqsadga yo'naltirilganligini va izchilligini ta'minlaydi.

Pedagogik boshqaruvning asosiy funksiyalari — rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat va tahlil jarayonlari pedagogik mahoratni rivojlantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Ushbu funksiyalarning izchil amalga oshirilishi pedagogga ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish hamda ta'lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, pedagogning yetakchilik qobiliyati va muloqot madaniyati boshqaruv san'atini namoyon etuvchi asosiy jihatlar sifatida e'tirof etildi.

Shuningdek, pedagogik faoliyatda motivatsiya va rag'batlantirish mexanizmlaridan foydalanish o'quvchilarning o'quv jarayoniga faol jalb etilishiga xizmat qilishi aniqlandi. Boshqaruv san'atiga asoslangan pedagogik ta'sir o'quvchilarda ijobiy o'quv motivatsiyasini shakllantiradi va ularning mustaqil fikrlash hamda ijodiy faoliyatini rivojlantiradi⁷. Bu holat pedagogik mahoratning psixologik va kommunikativ jihatlar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim sharoitida pedagogik mahoratni oshirishda innovatsion boshqaruv yondashuvlaridan foydalanish zarurati ham asoslandi⁸. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interfaol metodlar va ijodiy ta'lim muhitini samarali boshqarish pedagogning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, pedagogik mahoratni oshirish jarayonida boshqaruv san'atidan foydalanish pedagog faoliyatining samaradorligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish pedagogning kasbiy yetukligini yuksaltiradi,

⁶ Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. — London: SAGE Publications, 2011

⁷ Makarenko A.S. Pedagogik poema. — Moskva: Pedagogika, 1983

⁸ Leontyev A.A. Pedagogicheskoe obshchenie. — Moskva: Znanie, 1979

ta'lim jarayonining sifatini oshiradi va zamonaviy ta'lim tizimi talablariga mos pedagog shaxsini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva M.X. Pedagogik mahorat. — Toshkent: Fan, 2011.
2. Ziyomuhammadov B., To'raqulov X. Pedagogik mahorat asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2006.
3. Fayzullaeva D.A. Ta'lim muassasalarini boshqarish nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
4. Ismoilov R.X. Pedagogik menejment. — Toshkent: Fan, 2013.
5. Drucker P.F. The Practice of Management. — New York: Harper & Row, 1954.
6. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. — London: SAGE Publications, 2011.
7. Makarenko A.S. Pedagogik poema. — Moskva: Pedagogika, 1983.
8. Leontyev A.A. Pedagogicheskoe obshchenie. — Moskva: Znanie, 1979.